

De nieuwe planetaire Vulgaat

► *Pierre Bourdieu en Loïc Wacquant*

Politieke en syndicale militanten die zich progressist blijven wanen, bevestigen en consacreran op hun beurt een hyper-Amerikaanse newspeak, als ze hun analyses wettigen op de termen "uitsluiting", "minderheden", "identiteit" en "multiculturalisme", om nog over "globalisering" te zwijgen.

In alle ontwikkelde landen betonen werkgevers, hooggeplaatste functionarissen bij internationale instellingen, mediamieke intellectuelen en vooraanstaande journalisten een opmerkingswaardige eensgezindheid, als het erom gaat een newspeak te gebruiken, waarvan het vocabularium, dat duidelijk geen grond heeft, welan gemeengoed is geworden: "globalisering" en "flexibiliteit"; "beheersbaarheid" en "bruikbaarheid"; "onderklasse" en "uitsluiting"; "nieuwe economie" en "multolerantie"; "communitarisme", "multiculturalisme" en hun "postmoderne neefjes": "etniciteit", "minderheid", "identiteit", "fragmentering", enzovoort.

De verspreiding van die nieuwe planetaire Vulgaat – waarin merkwaardig genoeg ontbreken: "kapitalisme", "klasse", "uitbuiting", "dominantie", "ongelijkheid"; allemaal uitdrukkingen die, als bij exceptie van onwettigheid, worden herroepen, onder het voorwendsel dat ze verouderd of onbeschoft zijn – is de uitkomst van een specifieke vorm van symbolisch imperialisme. De gevolgen ervan zijn des te krachtadiger en verderfelijker, omdat dit imperialisme niet enkel gedragen wordt door de partizanen van de neoliberale revolutie die, onder de dekmantel van modernisering, de wereld willen veranderen, door schoon schip te maken met alle sociale en economische verworvenheden van honderd jaar sociale strijd, die

voortaan afgeschilderd worden als evenveel archaïsmen en hinderpalen voor de opkomende Nieuwe Orde, maar ook door culturele producenten (vorsers, schrijvers, kunstenaars) en linkse militanten die, althans de meesten onder hen, zich nog altijd progressist wanen.

Net zoals bij de seksuele en etnische dominanties is dit culturele imperialisme een vorm van symbolisch geweld dat steunt op een gedwongen communicatie die onderwerping opeist en waarvan de particulariteit hierin bestaat dat zij de particularismen die met een singuliere historische ervaring verbonden zijn, universaliseert door ze als dusdanig te miskennen en ze als universeel te laten erkennen².

Zo ook vonden in de negentiende eeuw vele zogenaamde filosofische vraagstukken, zoals bijvoorbeeld het Spengleriaanse thema van de "decadentie", waarover in heel Europa werd gedebatteerd, hun oorsprong in historische bijzonderheden en conflicten die eigen waren aan de aparte wereld van de Duitse universiteiten³; zoals vandaag heel wat thematieken rechtstreeks afkomstig zijn van intellectuele confrontaties die verband houden met de particulariteiten en de particularismen van de Amerikaanse samenleving en universiteiten, maar tegelijk de hele planeet worden opgedrongen als gold het ahistorische kwesties.

Deze gemeenplaatsen – in de Aristotelische opvatting van noties en stellingen waarmee, maar waarover men niet discussieert – putten de essentie van hun overtuigingskracht uit het herwonnen prestige van de invloedssfeer waar ze hun ont-

staan aan te danken hebben, en uit het feit dat ze, als een uitgestrekte vloedgolf van Berlijn tot Buenos Aires, en van Londen tot Lissabon, alomtegenwoordig zijn en voortdurend worden van elkaar overgenomen door zogenaamd neutrale think tanks: grote internationale organisaties – de Wereldbank, de Europese Commissie, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (O.E.S.O.) –; conservatieve “ideeënbussen” – het Manhattan Instituut in New York, het Adam Smith Institute in Londen, de Deutsche Bank Foundation in Frankfurt, en de vroegere Fondation Saint-Simon in Parijs –; liefdadigheidsorganisaties; grote scholen waar topambtenaren worden opgeleid – Science-Po in Frankrijk, de London School of Economics in Groot-Brittannië, de Harvard Kennedy School of Government in de Verenigde Staten, enzovoort –; en de mega-mediaconcerns, die de onvermoeibare verdelers zijn van dergelijke *lingua franca* die voor elke gelegenheid past en geknipt is om de gehaaste editorialisten en ijverige specialisten van het culturele import-exportbedrijf de illusie van ultramodernisme te schenken.

Buiten het automatische effect van zo een internationale circulatie van ideeën, die door haar eigen logica de neiging heeft om de voorwaarden en oorspronkelijke betekenissen te verhelten⁴, vervangt het spelen met van te tevoren vaststaande definities en scholastieke deducties, het toeval van ontkende sociologische noodzakelijkheden door de schijn van de logische noodzaak, en neigt men zodoende de historische wortels te loochenen van een geheel van vraagstellingen en noties – zoals de “doeltreffendheid” van de zogenaamd “vrije” markt, de behoefte tot erkenning van (culturele) “identiteiten” of nog de bevestiging van, ja zelfs de lofzang op de (individuele) “verantwoordelijkheid” – die men nu eens filosofisch, dan weer sociologisch, economisch of politiek zal benoemen, naargelang de ruimte en het tijdstip van receptie.

Aldus verspreid over de planeet en de wereld, in de strikt geografische betekenis van de term, en terzelfder tijd aan hun particulariteit onttrokken, slagen deze gemeenplaatsen (*lieux communs*), die door herhaalde mediamedische versluizing het gezonde verstand (*sens commun*) zijn gaan uitmaken, erin te vergeten dat ze, zelfs voor hen die ze propageren, onder verkorte en onherkenbare vorm, niet zelden de uitdrukking zijn van de complexe en betwistbare realiteiten van een particuliere historische maatschappij die geruisloos tot

maat en model van alles getranssubstantieerd is: de Amerikaanse samenleving in het tijdperk van het postfordisme en postkeynesianisme. Die unieke supermacht, dit symbolische Mekka van de Aarde, wordt gekenmerkt door de weloverwogen ontmanteling van de verzorgingsstaat en de daarmee samengaande woekergroei van de strafrechtelijke staat, de verplettering van de syndicale beweging alsmede de dictatuur van de conceptie van de onderneming als loutere “aandeelhouderswaarde”, en hun sociologische gevolgen: de veralgemening van de tijdelijke loondienst en de sociale onzekerheid, die ingesteld worden als bevoorrechte motor van de economische activiteit.

Zo gaat het bijvoorbeeld met het wazige en weke debat over “multiculturalisme”, een in Europa geïmporteerde uitdrukking om het culturele pluralisme in het burgerlijke domein aan te duiden, terwijl dit woord in de Verenigde Staten, in dezelfde beweging waardoor het die maskeert, verwijst naar de voortdurende uitsluiting van de zwarten en naar de crisis van de nationale mythologie van de “Amerikaanse droom” van onvoorziene kansen voor iedereen, die samengaat met het bankroet dat het publieke schoolwezen treft, op het moment dat de competitie om het cultureel kapitaal verhevigt en de klassenongelijkheden duizelingwekkend toenemen.

Het adjectief “multicultureel” versluiert deze crisis door ze artificieel en uitsluitend af te zonderen binnen de universitaire microkosmos en door er uitdrukking aan te geven binnen een openlijk “etnisch” register, terwijl de werkelijke inzet niet over de erkenning van gemarginaliseerde culturen door de academische canons gaat, maar over de toegang tot de (re)productiemiddelen van de midden- en hogere klassen, waarvan de universaliteit er één is, op een moment dat de staat zich actief en massief onttrekt aan haar engagement.

Het Amerikaanse “multiculturalisme” is geen concept noch een theorie en evenmin een sociale of politieke beweging – ook al pretendeert het dat alles tegelijk te zijn. Neen, het is een verhullend vertoog, waarvan het intellectuele statuut een reusachtig effect is van een nationale en internationale *allodoxie*⁵ die zowel wie in dit multiculturele discours meegaan als wie zich er tegen verzet misleidt. Het is bovendien een Amerikaans vertoog, hoewel het zichzelf als universeel denkt en voordoet, doordat het de specifieke contradicties in de situatie van de Amerikaanse universiteiten

uitdrukt, die, van elke toegang tot de publieke sfeer afgesloten en aan een strenge indeling in hun professioneel milieu onderworpen, geen ander domein hebben om hun politieke libido in te investeren dan dit van gekrakeel op de campus, dat vermoed wordt als conceptuele heldendichten.

Dit houdt in dat het “multiculturalisme”, overal waarheen het wordt geëxporteerd, deze drie ondeugden van het nationale Amerikaanse denken invoert, te weten: a) het “groepisme”, dat de sociale onderscheidingen die door de staatsbureaucratie worden gecanoniseerd, verzakelijkt tot principes voor kennis en politieke eisen; b) het populisme, dat de analyse van overheersingsstructuren en -mechanismes vervangt door de eredienst van de cultuur van de gedomineerden en van hun “gezichtspunt” dat verheven wordt tot het niveau van een “prototheorie in actie”; c) het moralisme, dat als obstakel functioneert voor de toepassing van een gezond rationeel materialisme bij de analyse van de sociale en economische wereld en hier veroordeelt tot een debat zonder doelstelling noch resultaat over de noodzakelijke “erkenning van identiteiten”, niettegenstaande in de jammerlijke realiteit vandaag het probleem zich volstrekt niet op dit niveau situeert: terwijl de filosofen volop en geleerd genieten van “de culturele erkenning”, worden tienduizenden kinderen, afkomstig uit de gedomineerde klassen en etnieën, bij gebrek aan plaats, uit de lagere scholen buitengesloten (zo waren er dit jaar 25.000 in de stad Los Angeles), en tref je op de universiteit ten hoogste 1 jongere op 10 uit een gezin dat minder dan 15.000 dollar per jaar verdient, tegen 94 procent van de kinderen uit families die over meer dan 100.000 dollar beschikken.

Je zou gelijkaardige uitkomsten kunnen aantonen in verband met het sterk polysemische begrip “globalisering”, en dat voor effect, ja waarom niet, voor functie heeft de gevolgen van het Amerikaanse imperialisme met de mantel van cultureel oecumenisme of van economisch fatalisme te bekleden, en een transnationale krachtsverhouding als een natuurlijke noodzaak te doen uitschijnen. Als gevolg van een symbolische omkering die gefundeerd is op een naturalisering van de schema's van het neoliberale denken, waarvan de dominantie zich in de loop van de laatste twintig jaar heeft opgedrongen, dankzij het werk van de conservatieve think tanks en van hun bondgenooten

in het politieke en journalistieke veld⁷, wordt het hermodelleren van sociale verhoudingen en culturele praktijken volgens het Amerikaanse patroon – iets wat zich in de ontwikkelde maatschappijen heeft voltrokken langs het ontvetten van de staat, de vermarkting van publieke diensten en het veralgemenen van de loononzekerheid –, hoe langer hoe meer met berusting aanvaard, zo niet schaaftachtig nagemekerd, als ging het om het verplichte welslagen van nationale ontwikkelingen. De empirische analyse van de langetermijnevolutie van de ontwikkelde economieën suggereert weliswaar dat de “mondialisering” geen nieuwe en laatste fase van het kapitalisme is, maar een “retoriek” die politici inroepen om hun vrijwillige onderwerping aan de financiële markten goed te praten. Verre van, zoals men niet ophoudt te herhalen, het fatale gevolg van de groei van ruiltransacties op externe schaal te zijn, komen de desindustrialisering, het groter worden van de maatschappelijke ongelijkheden en het verkrampen van de sociale beleidsvoering voort uit interne politieke beslissingen, die het kantelen van de klassenverhoudingen in het voordeel van de kapitaalbezitters weerspiegelen⁸.

Door de rest van de wereld waarnemingscategoriën op te leggen die overeenstemmen met hun sociale structuren, hervormen de Verenigde Staten de wereld naar hun beeld: die mentale kolonisering die zich voltrekt van de verspreiding van waarvalse concepten kan tot niets anders leiden dan een soort veralgemeende en zelfs spontane “Washington-consensus”, zoals je die vandaag kan merken op het vlak van de economie, de filantropie of de managementopleiding⁹. Immers, dit dubbelzinnige vertoog dat op een geloof gegrondvest is, bootst de wetenschap na, door aan het sociale fantasma van de heersende een schijn van (met name: economische en politicologische) redelijkheid te verlenen, en is voorzien van de mogelijkheid, de realiteiten te bewerkstelligen die ze voorhoudt te beschrijven, volgens het principe van de *self fulfilling prophecy*: daar dit vertoog aanwezig is in de geesten van de economische en politieke beslissers en van hun publiek, fungeert het als constructiewerktuig van openbare en private beleidsvoeringen en terzelfder tijd als evaluatie-instrument ervoor. Zoals alle mythologieën in dit tijdperk van de wetenschap baseert de nieuwe planetaire Vulgaat zich op een reeks tegenstellingen en gelijkenissen, die zichzelf ondersteunen en aan elkaar beantwoorden, om actuele veranderin-

gen in de ontwikkelde wereld te beschrijven: economisch desengagement vanwege de staat en versterking van zijn politionele en strafrechterlijke componenten, deregulering van de financiële stromen en ontkadering van de arbeidsmarkt, vermindering van de sociale bescherming en moraliserende lofzang op de “individuele verantwoordelijkheid”:

Markt	Staat
Vrijheid	Dwang
Open	Gesloten
Flexibel	Rigide
dynamisch, beweeglijk	onwrikbaar, vastgeroest
toekomst, nieuw	verleden, voorbij
Groei	immobilisme,
archaïsme	individue,
individualisme	groep, collectivisme
diversiteit,	authenticiteit
uniformiteit,	gekunsteldheid
Democratisch	autocratisch (“totalitair”)

Het imperialisme van de neoliberale rede vindt zijn intellectuele voltooiing in twee nieuwe en exemplarische figuren van de culturele producent. Vooreerst de expert die, in de beslotenheid van de ministeriële of patronale coulisses, of in de verborgenheid van de *think tanks*, zeer technische dossiers voorbereidt, die zoveel mogelijk in economische en wiskundige taal geschreven zijn. Daarnaast, de communicatieraadgever van de Prins, overloper uit de voorbijgestreefde universitaire wereld naar die van de dominantie, waarvan het de missie is, de politieke projecten van de nieuwe staats- en bedrijfsadel tot een academische vorm om te bouwen, en wiens planetair voorbeeld zonder weerga de Britse socioloog Anthony Giddens is, hoogleraar aan de universiteit van Cambridge en recent aan het hoofd gesteld van de London School of Economics, aartsvader van de zogenaamde “structuratietheorie”, die een scholastieke synthese van diverse sociologische en filosofische tradities is.

En je kunt de belichaming bij uitstek van de list van de imperialistische rede zien in het feit dat het Groot-Brittannië is, dat om historische, culturele en taalkundige redenen, op de (in de etymologische betekenis) neutrale, intermediaire positie tussen de Verenigde Staten en het continentaal Europa geplaatst is, die de wereld met dit tweekoppige – politiek en intellectueel – paard van Troje heeft opgezadeld, in de dubbelfiguur van Tony Blair en Anthony Giddens, die zichzelf tot

“theoreticus” van de “derde weg” heeft uitgeroepen, en die naar eigen zeggen, en het is nodig hem letterlijk te citeren, “een positieve houding tegenover de globalisering aanneemt”; “tracht (*sic*) te reageren op de nieuwe vormen van sociale ongelijkheid”, maar tegelijkertijd waarschuwt dat “de armen vandaag (net zoals dat met de rijken het geval is) niet dezelfde zijn als die van vroeger”; “het idee aanvaardt dat de bestaande socialezekerheidsstelsels en de algehele structuur van de staat de bron van vele problemen zijn, en niet alleen de mogelijkheid in zich sluiten die problemen op te lossen”; “onderstreept het feit dat problemen van economisch en sociaal beleid met elkaar zijn verbonden” om te bekrachtigen dat “de sociale uitgaven geëvalueerd moeten worden op hun gevolgen voor de economie in haar totaliteit”; en tenslotte “bezorgd

is om de processen van uitsluiting” die hij “onderaan de samenleving, maar ook aan de top ervan (*sic*)” ontwaart, ervan overtuigd is dat “het herdefiniëren van de ongelijkheid met betrekking tot de uitsluiting op beide niveaus conform” is “aan een dynamische opvatting van ongelijkheid”¹⁰. De meesters van de economie kunnen op beide oren slapen: ze hebben hun Pangloss gevonden.

(Vertaling: Luc Vanmarcke en Guy Quintelier)

NOTEN

1. “La nouvelle vulgate planétaire”, in: *Le Monde diplomatique*, mei 2000, blz. 6-7; (zie ook: <http://www.monde-diplomatique.fr/2000/05/bourdieu/13727>).
2. Laten we dadelijk stellen dat de Verenigde Staten niet het monopolie van een pretentie op het universele bezitten. Vele andere landen – Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland, Spanje, Japan, Rusland – hebben in hun eigen invloedssferen op alle vlakken vergelijkbare vormen van cultureel imperialisme bedreven of trachten dit nog steeds te doen. Met dat verschil evenwel dat, voor het eerst in de geschiedenis, een enkel land zich in de mogelijkheid bevindt zijn gezichtspunt op de wereld aan de gehele wereld op te leggen.
3. Cf. Fritz Ringer: *The Decline of the Mandarins*, (Cambridge, Cambridge University Press, 1969).
4. Pierre Bourdieu: “Les conditions sociales de la circulation internationale des idées” in: *Romanistische Zeitschrift für Literaturgeschichte*, (14) 1-2, Heidelberg, 1990, blz. 1-10.

5. Allodoxie: het feit dat men een zaak opvat als een andere zaak.
6. Evenmin als de globalisering van de materiële en symbolische ruilhandelingen, dateert de diversiteit van de culturen niet uit onze eeuw, daar ze samenvalt met de geschiedenis van de mens, zoals reeds door Émile Durkheim en Marcel Mauss werdesignaleerd in hun "Note sur la notion de civilisation" (*Année sociologique*, nr. 12, 1913, p. 46-50, vol. III, Éditions de Minuit, Paris, 1968).
7. Lees Keith Dixon: *Les Évangélistes du marché*, (Raisons d'agir, Paris, 1998).
8. Over de "mondialisering" als "Amerikaans project" dat mikt op het opdringen van de "aandeelhouderswaarde" van de onderneming, zie N. Fligstein : "Rhétorique et réalités de la 'mondialisation'" in: *Actes de la recherche en sciences sociales*, Paris, nr. 119 (september 1997), blz. 3647.
9. *Le Monde diplomatique*, mei 2000, blz. 8-9; (zie ook: <http://www.monde-diplomatique.fr/2000/05/bourdieu/13727>).
10. Deze uittreksels zijn afkomstig uit de catalogus van schooldefinities van zijn theorieën en politieke inzichten die Anthony Giddens voorstelt in zijn rubriek "FAQs (Frequently Asked Questions)" op zijn internetsite www.lse.ac.uk/Giddens/